

ZRÍNYI-IRATOK A GRAZI LANDESARCHIVBAN

A grazi Steiermärkisches Landesarchiv anyagáról Dr. Fritz Posch igazgató 1959-ben sommás Gesamtinventart tett közzé¹, amelyben tájékoztatott a mintegy 950 iratgyűjtőben őrzött, az évszázadok során rendezetlenné vált *Militaria*-gyűjteményről. E gyűjtemény felbecsülhetetlen értékű, mert a XVI. század óta összegyűlt hatalmas irategyüttesben (szemben például a bécsi Kriegsarchiv anyagával) sohasem selejteztek. Ráadásul az összetartozó, együtt keletkezett iratok együtt maradtak fenn, mivel a belső-ausztriai Titkos Tanács és Haditanács egykorú ügykezelésében vékony zsineggel összefűzték azokat. A Landesarchiv megszervezésekor a Militaria sorozatát kizárólag az eredetileg is fennállt évrend szerint rakták össze. Az iratokat később sem rendezték mesterséges tematika szerinti rendszerbe, ezért azokon semmiféle levéltári jelzet (fasciculus, ladula vagy numerus jelzés) nem található. Az iratgyűjteménynek így mutatókönyve sincs, s ma is csak az évrend szerinti rendszerben, darabonként kutatható. (Megindult ugyan a számítógépes feldolgozás, de az még csak az 1540-es éveknél tart.)

A grazi Landesarchivban ismereteim szerint korábban csak egy magyar kutató, Takáts Sándor dolgozott. Itteni búvárlatainak nyomát két tanulmánya őrzi.² Őt követve jutottam el a Nyugat- és Dél-Dunántúl jelentős főúri családjainak, köztük is mindenekelőtt a Zrínyieknek a nyomait keresve 1994-ben s azóta még több ízben Grazba, ahol alkalmam volt hosszabb ideig kutatni a Militaria-anyagban. Az ott végzett munka örömét és gondját már kutatónaplóm közzétételekor jeleztem.³ A 950 doboznyi irat magyar szempontból is bőségszaru. Az alábbiakban ebből a jelenleg még felmérhetetlen gazdagságú anyagból emeltem ki a költő és hadvezér Zrínyi Miklós 4 ismeretlen levelét,⁴ amelyben katonai kérdésekkel, mindenekelőtt a Muraköz és Stájerország védelmével, Csáktornya megerősítésével foglalkozik, valamint a grazi Titkos Tanács (Geheimrat) és Haditanács (Kriegsrat) azokkal kapcsolatos iratait (javaslatok, átiratok, válaszfogalmazványok stb.). Ilyen Zrínyi-irategyüttes ezidáig nem volt ismeretes, lévén hogy a Zrínyi-levéltár nyomtalanul eltűnt.

¹ Gesamtinventar des Steiermärkischen Landesarchives unter Mitarbeit der Beamtenschaft von... Dr. Fritz Posch. Graz, 1959.

² Takáts Sándor: Steierország magyar huszárai. In: *uő.*: Emlékezzünk eleinkről. Budapest., 1929.; és Takáts Sándor: A régi diákéletből. In *uő.*: A régi Magyarország jókedve. Budapest., 1921.

³ Kovács József László: Beszámoló a grazi Landesarchivban végzett kutatásaimról. *Irodalomismeret*, 1994. 3. sz., 56-60. o.

⁴ Időközben ezek magyar fordítása – megjelenésre váró kéziratom alapján – megjelent: Zrínyi Miklós válogatott levelei. Válogatta, a szöveget gondozta és a jegyzeteket írta Bene Sándor, Hausner Gábor. Budapest, 1997. 13-14., 18., 95-97., 116. o.

Azt Széchy Károly Zrínyi-monográfiájából és R. Várkonyi Ágnes kutatásaiból eddig is tudtuk, hogy Zrínyi folyamatosan kapcsolatban állt a grazi haditanáccsal és a stájer rendekkel, s a Muraköz védelmében, amely Stájerország elővédje volt, számíthatott azok anyagi támogatására is. Az újonnan előkerült forrásokból értékes információkat kapunk e kapcsolat működésének részleteiről, egészen korai időponttól, 1641-től kezdődően. Az első iratban a Zrínyi nevében megszólaló szervitorok – Horvát Ferenc és Sylvester János – muskétához szükséges kanócot és más tartozékokat kérnek a grazi Titkos Tanácstól. Az 1641. február 22-i levélből kiderül, hogy Zrínyi már korábban (feltehetően légrádi és muraközi kapitánnyá történt előző évi kinevezését követően) hadiszerekeért fordult a stájer rendekhez, és ígéretet is kapott meg nem nevezett mennyiségű puskapor, ólom, ágyú, valamint puska kiszolgáltatására. A stájer rendek 1641. március 9-én kelt felirata III. Ferdinándhoz (4. sz.) arról is tájékoztat, hogy „két különböző alkalommal 5 mázsa puskaport, ugyanannyi ólmot, 50 muskétát, 24 szakállas puskát és egy hírlövő mozsár-ágyút szomszédi segítségből” már átadtak Zrínyinek a sziget védelmére. Maga Zrínyi is írt ez ügyben egy folyamodványt III. Ferdinánd királyhoz (2. sz.), amelyben a védőbástyaként (antemuraleként) szolgáló Muraköz és Széchy-sziget fontosságát hangsúlyozva pénzbeli segítséget, új hadiszereket és fegyverei javítására grazi mestereket kért, abból a célból, hogy Csáktornyát, az egész sziget központját megerősítse („*arx Chyaktornya totius insulae caput ex parte fortificari deberet*”). Az ehhez fűzött iratokból az ügyintézés menete is nyomon követhető: Zrínyi leveléből Antonio Zungo, aki évtizedeken át szolgálta a Titkos Tanácsot, kivonatot készített, majd a grazi Titkos Tanács és a Haditanács megtárgyalta a kérést. Az ebben az esetben pártfogó javaslatot ugyancsak Zungo írásba foglalta és felküldte azt az uralkodónak (3. sz.). A Haditanács elkerülhetetlennek tartotta Zrínyi megsegítését, mert, ahogyan a feliratban fogalmaznak, a tartományt az udvar kerítéséig becsapó hódolatások nyugtalanítják („*Biß an dem Hoffzaun gleichsamb des Landdts erzwungene Huldigungen...*”), és nem jut már idő Friedau és Luttenberg megerősítésére („*khein Zeit mehr gegeben wurde, weder Friedau noch Luttenberg zu befestigen*”). Lényegében tehát elfogadták Zrínyi indokait. Az ügyet a stájer rendek is megtárgyalták és javaslatukat írásban ők is megküldték az uralkodónak (4. sz.), valamint a grazi Titkos Tanácsnak, ahol így az összes irat együtt maradt fenn. A stájer rendek azonban kevésbé bizonyultak fogékonyak a racionális, katonai érvekre, és az üres kasszára, valamint arra hivatkozva, hogy „Zrínyi gróf úr az építkezéseire bőségesen tud költeni, ezt alattvalói és az általa meghódított területeken lakók teljesíthetik,” nemet mondtak a pénzsegélyre, és meglehetősen nyersen utasították el támogatását. Valószínűleg innen eredeztethető a stájer rendek és Zrínyi között időnként később is fellángoló ellentét.⁵

Az 5. számú irat Zrínyi és Luttenberg városának kapcsolatát, a török veszély miatti egymásra utaltságukat mutatja. Az 1642 augusztus végén írt magyar nyelvű nyugtában a Stájerországon keresztül északra vonuló Zrínyi 150 forint ellenében fölmenti a város lakóit az igen komoly terhet jelentő kvártélyozástól, azaz toborzott horvát katonaságának elszállásolása alól. E település nevével még egyszer találkozunk a már kiadott Zrínyi-

⁵ Ez az ellentét 1662-ben már vádaskodásig fajult, a stájer rendek akkor az országgyűlésen panaszt tettek Zrínyire. L.: Vitnyédy István levelei 1652-1664. Közli *Fabó András*. Magyar Történelmi Tár, 1871. XV/1. 226. o. („Az hálaadatlan styriai disznók szépen jutalmazták urunk fáradságait és költségeit” – írta az ügyről 1662. szeptember 15-én Vitnyédy István Zichy Istvánnak.)

levelek között; ide hívta meg Batthyány Ádámot mint „készséges szolgája és atyafia” 1646. január 29-én menyegzői ünnepségére.⁶

Ugyancsak a török elleni muraközi védelmi vonal megerősítésével kapcsolatos az 1645 februárjából fennmaradt két irat: a Titkos Tanács elnökének rendeletéből III. Ferdinándhoz intézett felterjesztés (6. sz.), amelyben a Tanács Zrínyi megsegítését kéri az uralkodótól, és a stájer rendek levele Zrínyi Miklóshoz (7. sz.) az általa kért 500 lovas és a pénzbeli segítség ügyében. Az egész gyűjtemény legérdekesebb darabjának Zrínyi 1657 márciusában kelt levelét tekinthetjük (8. sz.), amely a katonai ismeretek tárháza. Ebben a keltezetlen, csak a mellette található iratok alapján datálható levélben Zrínyi, kémeire hivatkozva, jelenti a török Velence elleni szárazföldi támadási szándékát és Csáktornya elleni készülődését. Ismét a vár védőbástya szerepét hangsúlyozva kéri a stájer rendek segítségét az erődítési munkálatokhoz. Kéri elsősorban a holland hadmérnök iderendelését (alighanem a Zrínyi-levelezésből ismert Wassenhovenről van szó), valamint a munkák elvégzéséhez érő árokásó emberek kiküldését és a vár használhatatlan ágyúinak kijavítását. Kér még ezen felül 10 000 forintot, 300 hosszú puskát, 50 muskétát és ugyanannyi pikát, tűzoltásra szolgáló vízfecskendőt.

Végül az utolsó dokumentum, Zrínyi 1661. június 28-án Martianezen írt olasz nyelvű levele a Murán túl épített új váráról („mio nouo posto”), azaz Zrínyi-Újvárról szóló hírekről tudósít. A levél olyan fontosnak látszott, hogy szövegét megszerezve eljuttatták a grazi Kriegersratnak, bár az sem kizárt, hogy maga a szóba jöhető címzett, Walter Leslie varasdi generális küldte Grazba a levélmásolatot.⁷ E hírek kapcsolatban állhattak azzal a *Relatio*-val, melyet Wolf Sigmund Kloß és Johann Christian Gäller küldött meg Grazba, s melynek kézírata a Militariában megtalálható. A Konstantinápolyban keltezett újságban („Zu Constantinopl datierten Relation”) a nagyvezír azzal fenyegetőzik, hogy tizenötezer fős sereggel indul az új erősség szétverésére. E török támadó szándéknak a Dunántúlon is nagy híre volt. Georg Fenth köszegi jegyző írja 1661. október 17-én Mankóbüki Horváth Ferencnek: „A török Chaszár az eghesz Raczsagnak dobot, zaszlót adot, hogy föl tamadgion mellette es hogy a Törökkel együtt Kanisahoz gyölekeznek oly intentioval, hogy az Magyar Végh Varakban megh üsön, es ighen féltik Zreny Uyvert, mivel a Török resolutioja rá e volna, ha szinten Erdelyt kölletik egy ideigh felben hadni, de ugy altallyaban, Ö Fölséghe akaratyais az, hogy az úr el rontsa”.⁸ Egyik irat a másikkal, Zrínyi levele az augusztus 13-i haditanácsi jelentéssel összefügg.

Ennyit kívántam előrebocsátani e néhány Zrínyi-levél és irategyüttes kiadásához, amelyet akkor is érdemes közzé tenni, ha ma még a levelekben szereplő személyek bővebb életrajzi adatai csak részben ismeretesek. Számos összefüggés ugyanis egy későbbi, teljes Zrínyi-okmánytár, illetve a Zrínyi-levelezés kritikai kiadási munkálatainak megindulása esetén lesz csak tisztázható. Reményeim szerint a Zrínyi-iratok száma még gyarapodni fog. Kései kárpótlás ez a Zrínyi Péter halála után eltékozolt családi levéltárért!

⁶ Zrínyi Miklós Összes Művei. II. k. Levelek. (Kiad.: Klaniczay Tibor–Csapodi Csaba) Budapest., 1958. 47. sz.

⁷ Walter Leslie varasdi főkapitány már 1661 július 4-én levélben jelentette az udvarnak, hogy Zrínyi várépítésbe kezdett Kanizsával szemben: Steyerisches Landesarchiv, Militaria 1661.

⁸ Köszegi Városi Levéltár, Miscellanea, 1661.

A levelek közlésében a Csapodi Csaba által a Zrínyi kritikai kiadás számára kidolgozott elveket követtem.⁹ A dokumentumokat az eredeti helyesírás megőrzésével írtam át, a rövidítéseket azonban mindenütt, jelölés nélkül feloldottam. Az eredeti szövegben áthúzott részeket <>-lel, az olvashatatlan, vagy hiányos részeket []-lel jelöltem. A latin levelek fordítását Bessenyei Józsefnek, az olasz levél átültetését Király Erzsébetnek köszönhetem, a német levélfogalmazványok fordítását magam végeztem. A helynevek azonosításában György-Jakab Endre és Kovács Sándor Iván nyújtott segítséget. Értékes szakmai tanácsaikat ezúton is köszönöm.

1.

*Horvát Ferenc és Sylvester János a grazi Titkos Tanács tagjaihoz,
1641. február 22.*

Illustrissime et Excellentissime Domine Domine nobis gratiosissime. Salutem et humillimum seruitiorum nostrorum commendationem paratissimam.

Suffragium per Illustrissimas et Excellentissimas Dominationes Vestras in subministrandis pulveribus tormentariis, plumbo et pixidibus eo quo tenemur obsequio et maxima gratiarum actione percepimus; sed quia pixides istae musketae absque suis requisitis funiculis, videlicet pantaleonibus, lagunculis puluerariis aliisque rebus necessariis inutiles sunt, dominus magister tormentariorum vere se excusat et dicit quod absque ordinatione quicquam tali audeat dare, si quidem decretum non nisi solas pixides specificas absque rebus in se contingat. Ideo necessum fuit nobis iterum ad Illustrissimam et Excellentissimam Dominationem vestram recurrere humiliter supplicando, dignabitur de nouo ordinare et domino Czaibort et intimare ut pixidibus muschetis addat etiam res res necessarias supremas specificatas.

In reliquo seruitia nostra humillima commendantes Eundem Illustrissima et Excellentissima Dominationes Vestras diutissime et feliciter valere exoptamus.

Illustrissimae ac Excellentissimae Dominationis vestrae humillimi Seruitores

Franciscus Horuat et
Joannes Sylvester

Seruitores Illustrissimi Domini Comitis Nicolai a Zrinio

Kívül: Gehorsame Erwiderng an die Herren gehaimben Rätthe des des Herrn Graffen Nicolaus von Serin verwilligte Munition Am 22. febr. 1641

Ad Illustrissimam ac Excellentissimam Dominationem Vestram Supplex Libellus Francisci Horuat Joannis Sylvester Seruitorum Illustrissimi Domino Comitis Nicolai a Zrinio

A levél magyar fordítása:

Nagyságos és Kegyelmes Úr, igen kedves Urunk! Üdvözlétünket küldjük, és készséges szolgálatainkat ajánljuk.

Nagyságos és Kegyelmes Uraságtok ígéretét a puskapor, ágyú, ólom és puska kiszolgáltatásáról azzal az engedelmességgel, amivel tartozunk és hálánk legnagyobb kinyilvánításával fogadtuk, de mivel azok a muskéták tartozékaik, tudniillik: kanóc, puskaportartó és más szükséges dolgok nélkül haszontalanok, az ágyúmester úr valóban menti magát, és azt mondja, hogy parancs nélkül nem merészel ezekből adni, mert a parancs csupán magukra a puskákra vonatkozik, tartozékok nélkül. Tehát szükséges volt újra Nagyságos és Kegyelmes Uraságtokhoz folyamodni, alázatosan kérve, méltóztassék újból rendelkezni és

⁹ Csapodi Csaba: Kiadatlan Zrínyi-levelek. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1962. 639-657., 740-756. o.

Czaibort úrnak is megparancsolni, hogy a muskétákhoz a fentebb részletezett szükséges dolgokat is adja oda.

A továbbiakban legalázatosabb szolgálatunkat ajánlván ugyanazon igen Jeles és Nagyméltóságú Uraságtoknak sokáig és szerencsés jó egészséget kívánunk.

Nagyságos és Kegyelmes Uraságtok legalázatosabb szolgálói

Horvát Ferenc és
Sylvester János
nagyságos Zrínyi Miklós gróf úr szolgálói

2.

Zrínyi Miklós III. Ferdinándhoz, 1641. március 6. előtt

Sacratissima Caesarea Imperatoria atque regia Maiestas Domine Domine mihi clementissime. Humilium Seruitorum meorum in gratiam Sacratissimae Maiestatis Vestrae subiectum commendationem.

Suffragium per Illustrissimos et Excellentissimos dominos bellicos consiliarios in subministrandis pixidibus, pulveribus tormentariis et plumbo, medio servitorum meorum¹⁰ largitum (quae ad tria saltem fortalia munienda vix sufficient) eo quo teneor humilitatis studio et maxima gratiarum actione percepi, et quia ratione pecuniarii, quo videlicet milites plures hoc est equites 100 conscribi et arx Chyakhornya totius insulae caput ex parte fortificari deberet, nullum antefatos servitores meos tam diu ibi morantes respondum obtinuisse intellexi ideo ad Sacratissimam Maiestatem Vestram iterum recurrere coactus sum humiliter supplicando, dignabitur Maiestas Vestra Sacratissima clementissime ordinare, (licet secundum limitationem et constitutionem regnorum ante perditionem Canisae factam quicquam teneatur provincia) attamen compassione vicinitatis ducta propter imminentem ruinam ut tum de pecuniario suffragio in moderna necessitate, vel saltem solvendo fundatorem Pamairter ibidem Graecii conductum et reliquos operarios, qui circiter 4 millia florenum hungaricalium constabunt, provideat, cum etiam delineationem insulae et circumstantiarum quam in papyro lineatam pro maiore informatione transmisi¹¹ curiose perspicat et consideret quod totus tractus Canisaicus usque ad Rachispurg¹² est jam in contributione Turcarum et ideo Vngari et Austriae inde minimum habent emolumentum, nec sibi curam sumunt in distantia 9 Miliarum istam Insulam defendere et juvare, sed totum onus defensionis nobis relinquunt, quod si vero (quod Deus diutissime auertat) tam potenti hosti sufficienter resistere non valuerimus et dicta Insula ab hostibus occupabitur, tunc necessario Styriaca Provincia pro sua propria defensione seu arcem Lotumbergensis¹³ et Fridaviensem¹⁴ sufficienter munire, vel aliud Praesidium noviter extruere, et ibi magnis sumptibus militem alere et tractum lotumbergensicum una cum aliis partibus Styriacis similiter etiam fluvios Drauae et Murae custodire et a furia Turcarum defendere debeunt, Jam autem nunc praestando aliquod exiguum auxilium in pecunia et munitionibus ad Fortalitia plurimum necessariis bombardis toppelhokn¹⁵ et uno Mezer vocatis¹⁶ illos innumerabiles sumptus una cum periculo futuro evitare potest. Rogo igitur supplex Sacratissimam Maiestatem vestram Caesaream, ut consideratis et bene perspectis his omnibus Incluta Provincia faciat id, non quod de antiquo usu et ordinatione fieri deberet; sed quod efflagitat urgens et appropinquans necessitas et sic praeveniat redundationi periculosissimae quoquo modo poterit quatenus extincto igni proximi parietis, in propriis laribus permansionem

¹⁰ Ti. Horvát Ferenc és Sylvester János, lásd az 1. sz. iratot.

¹¹ L. a mellékeltén közölt vázlatot, 917. o.

¹² Radkersburg, vagy másként Regede, város Stájerországban.

¹³ Luttenberg, ma Ljutomer, Szlovénia.

¹⁴ Friedau, magyar neve Ormosd, helység Alsólendvától délnyugatra, ma Ormož, Szlovénia.

¹⁵ Németül Doppelhacken: szakállas puska.

¹⁶ Mozsárnak mondott ágyú: azaz mozsárágyú.

publicam et quiaetam sibi tutissime promittere audeat. Quam gratiam fidelibus servitiis meis donec vixero promereri contendam. Deus optimus Maximus Eandem Sacratissimum Maiestatem vestram feliciter imperantem et regnantem diutissime conservet.

Sacratissimae Caesareae, Imperatoriae et Regiae Maiestatis Vestrae
Humillimus Servus

Comes Nicolaus propria Zrinio

Kívül: Ad Sacratissimam Caesaream Imperatoriam atque Regiam Majestatem Dominum clementissimum Humillima Supplicatio Ad manus intimi Consilii et Bellici Comitis Nicolai propria Zrinio

Von der Römischen Khayserlichen Mayestät Unsers Allergenedigsten Herren Unnd Lanndß Fürstens alhie hinderlassenen Herren Gehaimben auch Innen Österreich Herrn Hoff, Khriegs Praesidenten Unnd Ráthe Wegen, Neben Einer Gesamben Ersamen Lanndtschafft deß Herzogthumb Steyr, Zue stellen etc.

Másolat. Az aláírás autográf.

A levél magyar fordítása:

Legszentebb Császári és Királyi Felség, Legkegyelmesebb Uram. Alázatos alattvalói szolgálataimat Legszentebb Felséged kegyelmébe ajánlom.

A Haditanács Nagyságos és Kegyelmes Urai által tett, szolgálattelvőimtől vett ígéretet a puskák, lőpor, ágyú és ólom rendelkezésemre bocsátásáról (jóllehet ez három erősség felszerelésére is alig elegendő) a köteles alázattal és a legnagyobb hálával fogadtam. S mivel a pénzbeli segítség dolgában – tudniillik amelyből el kellene végezni 100 lovaskatonára összeírását és részben Csáktornya várát is, az egész sziget központját meg kellene erősíteni – az említett, oly régóta odafel időző embereim semmiféle választ sem kaptak, ezért ismét kénytelen vagyok Legszentebb Felségedhez folyamodni, kérve kérvén, méltóztassék Legszentebb Felséged kegyesen intézkedni: jóllehet az országgyűlés Kanizsa eleste előtt végzett korlátozó rendelkezései értelmében a tartomány semmire sem köteles, mégis, a fenyegető veszedelem miatt, a szomszédság diktálta együttérzéstől vezetve, a jelenlegi szükségben gondoskodjék mind a pénzbeli segítségről (legalább a Grazba vezényelt Pamairter építőmester és a többi munkás körülbelül négyezer forintra rúgó fizetéséről), mind pedig tekintse meg a szigetnek és vidékének térképét, amelyet papírra rajzolva az alaposabb tájékoztatás kedvéért megküldtem, és vegye fontolóra, hogy Kanizsa egész környéke Radkersburgig már a török adófizetője, ezért a magyarok és osztrákok onnan igen kevés bevételhez jutnak, s nem veszik magukra az onnan kilenc mérföldre eső sziget védelmének és megerősítésének gondját, hanem a védelem teljes terhét rák hárítják. Pedig ha az annyira hatalmas ellenségnek megfelelően ellenállni nem volnánk képesek (amitől Isten sokáig óvjon), és a mondott sziget az ellenség kezére jut, akkor a stájer tartomány, saját védelme érdekében, szükségképpen kénytelen lesz vagy Luttenberg és Friedau várát megfelelően megerősíteni, vagy újonnan más erősséget építeni, ott nagy költséggel katonaságot tartani, s neki kell majd a luttenbergi vidéket Stájerország más részeivel egyetemben, valamint a Dráva és a Mura folyókat megóvnia a török dühös pusztításaitól. Márpedig, ha most nyújt valamit (csekély pénzt és hadianyagot, úgy mint az erősségek részére feltétlenül szükséges szakállas puskákat és mozsárnak mondott bombavetőket), akkor a mérhetetlen költséget a jövőveszedelemmel együtt elkerülheti. Alázatosan kérem tehát Legszentebb Császári Felségedet, hogy fontolóra véve és alaposan áttekintve az elmondottakat, a nemes tartomány cselekedje meg mindezeket, nem azért, mert régi jó szokás és rendtartás miatt meg kell lennie, hanem mert a sürgető és közelgő szükség hajtja rá, és ezáltal elébe megy a felettébb veszedelmes áradatnak, amint teheti: ilyenképpen a szomszéd tűzét oltva tudja a legjobban biztosítani a maga házában a közönséges és nyugodalmas megmaradást. Ezt a kegyet, míg élek, törekedni fogok rá, hogy hű szolgálataimmal kiérdemeljem.

A jó és nagy Úristen tartsa meg Legszenőbb Felségedet boldog és hosszú kormányzásban és uralkodásban.

A Legszenőbb Császári és Királyi Felség alázatos szolgája

Zrínyi Miklós gróf

3.

Antonio Zungo a grazi Titkos Tanács és Haditanács megbízásából III. Ferdinándhoz, Graz, 1641. március 6.

Von der Römischen Khayserlichen auch zu Hungarn vñnd Behaimb khöniglicher Mayestat Vñnsers Allergnedigsten Herren Vñnd Lanndtsfürsten alhier hinderlassenen Herren Gehaimben Vñnd Innen Österreich Herrn Hoff Kriegs Praesidentn Rätthe wegen, Namen Einer gesambten Ersamben Landschafft diß Herzogthumbs Steyer, anzufüegen, etc.

Auß der Original beylage,¹⁷ seye mit mehrern Zu vernemen, Wasgestalt sich Zwar der Herr Graff von Zerín, Wegen der Neulich Vonn Einer wollgedachten Landschaft seiner Abgestanden verwilligt Vñnd dargereichten Nachbarlichen munitions hülf, gantze hoch bedanckt; Weill aber der so hoch Verlangten Geldthülf halber, Damit Er Ain hundert pferdt werben, Vñnd daß Haupt-schloß Chiakoturn Vmb etwas befestigen müge, nichts eruolgt, Vñnd der gstaltd, wo der gantze Canisaische Tractus Innesit der Muehr, biß auf Radtkherspurg in die Türgische Huldigung ist gezogen worden sich die Osterreichische Vñndt Vngerische Stände der Entlegenhait wegen diser Innßl¹⁸ wenig Zu behelffen, auch darumb Zu erhaltung derselben khein Sorg tragen; da nun Ihme Grauen ain so mächtigen Feindt aufzuhalten, khein Mitl erscheinen möchte, Luettenberg, Vñnd Frieden Zum Eüsseristen Gräniz mit Vnerschwinglichen Vncosten, gemacht vñnd Vñndterhalten:

Oder aber ein Anderer Haupt posto erbauth müeste werden, welliches an yezo mit ainer geringen feldthülf, auf etwas Vonn Dopplhacken,¹⁹ Vnd ainem Mörßer,²⁰ Wiewoll auß kheiner schuldt, sondern gueth nachbarlichen mainung, khündte Verwület werden. Nun ist es weniger nit, daß dise der Herren Grauen Vonn Zerín Innßl, durch die Länder ain Zeit hero erzwungene Türgische Huldigungen, Vñnd Jenseits gespörtem Muehrstrend, Nun mehr sich deß Vngerischen Craiß Obristen²¹ Vñndt derselben seits Hülf, ganntz wenig Vñndt gar nichts Zu gepressten: so halb auch die benachbarte Wündische Gränizen²² da es zum feindtlichen Einfehl khumben solte, bey denn geringersten Gräniz kriegsstall der Vestung Vñnd derselben Castell nothwendigen Verrichtungen, Vñnd derer Ondderwertigen gefährlichen Päß Versicherungen, mit sich selbstem Über gnuagsamb Zu thuen; Dannenhero Ja die gantze Verwacht: Vñnd beschützung sollicher Innßl, nur allein denn Grauen obligt, Vñnd nichts gewissers ist, als da der Feindt: (Welliches doch der Allmechtige gnedig Abwenden Wolle:) sich derselben bemächtigen solte, durch Verluet dieser Ainzigén Vormauer, daß ganntze Zwischen Muehr Vñnd Traa; Offen stehende Viertel, in die eüsseriste gefahr gesetzt werden. Anderstwo khein Zeit mehr gegeben wurde, weder Friden noch Luettenberg Zu befestigen, oder noch weniger Zwischen diesem beeden in dem daran ligenden Weingebürg, ein genuagsamben defension Posto Zu erhöben, Welliches dann Ein Ersame: Landts alda in Steyr, Jederzeit ganntz Woll beobachtet, Vñnd so woll da noch Canißen Unnser antemurale gewesen, alß auch nach Verluet derselben Vestung noch viel mehrers, denen gewesten Herrn Grauen Von Zerín, nach Lauff und Beschaffenheit der Zeit Vñnd gefahr Niemahlen hülfloß

¹⁷ Antonio Zungo itt Zrínyinek III. Ferdinándhoz intézett fenti levelét kivonatolja.

¹⁸ A szigeten, értsd: a Muraközön.

¹⁹ Doppelhacken: l. a 15. sz. jegyzetet.

²⁰ Mörßer: mósarágyú.

²¹ Craiß Obristen: a kerületi főkapitányságok élén álló kerületi főkapitányok.

²² Wündische Gränizen: a Vend, vagy Szlavóniai Főkapitányság, amelynek Varasd volt a fővára (Hauptfestung).

gelassen Vnnd ob gleich auß khainer schuldt Jedoch nachtbarlich willfahrigen beygesprungenn gelaistet hatt, Seitmahlen dann an Jetzo, nit allein seiner deß Herrn Grauen andeutung nach, sonndern auch Leuth derer nach Vnnd nach einkhumbenen Khundschaftten, Vnnd albereith biß an dem Hoffzaun gleichsamb des Landdts erzwungenen Huldigungen, die Gefahr würklich einreissen Vnnd außbrechen will, Vnnd sich Ein Ersambe Lanndtschafft dero Herrn Praesident Vnnd Verordneten Wie oben gemelt worden, mit der munition Hülff ganz lobwürdig angegriffen hat, Vnd was man dits Orts praestiert, mir zu deß algemeinen Vatterlandts desto ruehigern Conseruierung angesehen ist. Also Ersuechen in Ihre khayserliche Mayestät Unssers allergnedigsten Herrn Und Lanndtsfürsten namben, die Herren Gehaimben, auch Herr Hofkriegs Praesidenten Vnnd Rätths mehr wollermete Löbliche Lanndts hiemit freündtlich gesinnend, dieweill der Herr Graff Vonn zerin, noch Vmb ein mehrers Oberwöhnte Geldt Vnnd munitions Hülff so Inständig bittet, Sie wolle, auß denen letzt thails nur khünlich angedeüeten bedenkchen, auf sollich thuenliche mitl gedacht sein, Vnnd Ihme Herrn Grawen gebettenermaßen der müglikkhait nach, noch Weiter Unndter die Armh zu greiffen, Ihre nit schwär fallen lassen, auf daß hiedurch in Verspührung diser so Nachbarlichen Willfahrigkeit, Er Herr Graff Vnnd die seinigen in mangl seines selbst habenden Vermügens, Vmb etwas Consolirt: dem herein brechenden Feindt bestandthaffter begegnen, Vnnd mit gleichmäßiger nachtbarlichen affection daß Allgemeine besorgendt Vbl Abzuwenden, desto bösser animirt werde, hiemit Verbleiben die Herren Geheimbe, auch Herr Hoff Khriegs Praesident Vnndt Rätthe, Einer gesamben Ersamen Lanndtschafft, mit Allengenember Freündtlichen Vorderist Wollbeygethann

Grätz den 6: Marty Anno 1641:

Ex Consilio Sacrae ac Caesareae Maiestatis intimo et bellico

Antonio Zungo
Manupropria

A levél magyar fordítása:

A Római Császári, Magyar és Cseh Királyi Felségnek, Legkegyelmesebb Urunk és tartományunk hercegének, az itt ténykedő Titkos Tanácsos Uraknak és Belső-Ausztria Hadi Tanácsa Elnökének és Tanácsosainak a Stájer Hercegség nevében megküldendő.

Az eredeti mellékelt levélből többek között megérthető, hogy Zrínyi Miklós gróf a tisztelettel említett tartománynak és követeinek az engedélyezett és nyújtott lőszersegítést rendkívüli módon megköszöni. A nagyon kérelmezett pénzbeli segítséget azonban, amelyből száz lovas toborozna és Csáktornya várát is valamennyire megerősítené, nem kapta meg, ezért a grófnak semmi lehetősége nem nyílik az oly hatalmas ellenséget távol tartani Luttenberg és Friedau külső határától, mivel az egész kanizsai tartomány a Murán innen egészen Ratkersburgig török hódoltsággá vált, és a szigeten, félreeső fekvése miatt, az osztrák és a magyar rendek keveset segítenek.

Ezért vagy egy másik erősséget kellene építeni, vagy – jóllehet nem kötelességből, hanem jószomszédságból és az egész tartomány javára – csekély katonai segítséget nyújtani szakállas puskákból és mocsárágyúból. Most nem kevesebbről van szó, mint a Zrínyi gróf urak szigetéről, az országokra kényszerített, egy idő óta tartó török hódításokról és a túloldalt lezárt Murapartról, még inkább a magyar kerületi főkapitányok részéről adható kevés segítségről, amelyet nem erőltetünk; illetve amennyiben a vend végekre ellenség törne be, a határon lévő csekély had erősítéséről, az erődítményen és a kastélyon végzendő javításról. Ezzel biztosítanánk a kastélyon túli veszélyes átkelőhelyet, amivel különben is sok tennivalónk van. Ettől kezdve az egész őrzése, a szigetre való vigyázás a gróf feladata egyedül, és itt semmi sem bizonyosabb, mint az ellenség (akit azonban a Mindenható kegyesen fordítson vissza). Ezen egyetlen védőfalunk elvesztése által az egész Mura és Dráva közötti nyitva álló terület a legvégső veszélybe kerülne. Másutt már nem lenne időnk sem Friedau, sem Luttenberg megerősítésére, még kevésbé a kettő között fekvő szőlőshegyek elégséges védelméül szolgáló erősség megépítésére.

A tiszteletre méltó Stájer Tartomány mindenkor jól megfontolta, hogy amikor még Kanizsa volt a védőfalunk, még inkább ezen erődítmény elvesztése után, ennek [ti. a Muraköznek] egykori urai, a Zrínyi grófok az idő múlása és a szükséglet szerint sohasem

hagyták védtelenül, és jóllehet nem kötelességből, mégis jószomszédi kérés szerint segítettek. Azon időtől mostanáig, nem csak a grófok értelmezése szerint, hanem az egymás után megérkező kémjelentések szerint is, az országra kényszerített hódolatások miatt a veszély továbbra is fennáll, és az udvar kerítéséig tör. És miként a tiszteletre méltó tartománynak és általa az Elnök úrnak jelentették, valamint a képviselőknek, mint fent jelentettük, a muníció segítségével dicséretes módon támadtak. És amit e területen cselekedtek, az az egész haza biztosabb fennmaradását teszi lehetővé.

Tehát azért kerestük meg Császári Felségét a mi legkegyelmesebb urunk és tartományi hercegünk, a titkos tanácsosok és a Haditanács elnöke és tanácsosai, továbbá a tiszteletre méltó hercegség nevében is, hogy jóindulatát elnyerhessük. Mivel Zrínyi gróf úr a többször említett pénzbeli és hadianyag-segítséget állhatatosan kéri, azt kívánja, hogy a most jelzett lehetséges meggondolásból tevékeny módon gondoljunk a megsegítésére, és a gróf úrnak a kért módon lehetőség szerint a továbbiakban is nyúljunk a hóna alá. Ez ne essék nehezünkre, hogy ezáltal érezhesse szomszédi segítő készségünket, a gróf úr és övéi a javaikban mutatkozó károkért valamennyire megvigasztaltassanak, és így ő a betörő ellenséggel szemben még állhatatosabban küzdjön. És hasonló jószomszédi hajlandósággal az általános rosszat gondosan eltávoztassuk, hogy őt ez is jobban lelkesítse. A titkos tanácsosok, a Haditanács elnöke és tanácsosai, a Tiszteletre méltó Tartomány és mindnyájunk nevében a legalázatosabb alattvalói hódolattal

Grác, 1641. március 6.

A Szent Császári Felség Titkos és Haditanácsától

Antonio Zungo s. k.

4.

A stájer rendek III. Ferdinándhoz, Graz, 1641. március 9.

Allergnedigster Herr etc. Auf Eure Kayserliche Mayestät aller gnedigst beschehene andermalliges Zue melten deß herren [...] Nicolai Graffen von Zerín alhero abgeordneten gesandten von Munition dardurch [...] besser und fuegliche Widerstand des Türkhen seiner Insel widersetzen ainfels [...] zu leisten, hat eine getreuiste Landschaft beherzigt vnd adducierte allergnedigste bewegungen Vnd Ermelten Zerínischen gesandten, Zu Zway unterschiedlich mallen 5 Zenter Puluer, souill pley, 50 Mußscheten, 24 Toppelhokhen,²³ Vnd ain metallen warme Mörsser,²⁴ Vngerecht nicht Vnwissent daß Er Herr Graf groben geschüz Vnd Stuckh besser alß sonst ainiche Gränize Versehen ist nachperlichen erfolgen lassen, dormit Ermelter herr Graff von Serin, Verhoffentlich Wol zu friden wiewt sein mügen vnd es [...] hergegen mit allen nachperlich wollen [?] wol Vrsach Vnd anlaß nemen kann.

Daß aber denselben mit der praetendierten gelthilff nicht hin [?] wiert, Vnd Eine Löbliche Landschaft sich dits orths gegen Ihme entschuldiget, wiert bey Eur Kayserliche Mayestät in ganz in grundt erschöpfften Cassa [...] auß geworfene bewilligung bis dato nicht hat abgericht können werden.

[...] mehrgedachter herr Graff von Serin in führung seiner gepey reiche Vncosten aufzuwenden hat, sondern denselben seine Vnderthanen wie auch die Ihne gehuldigisten laisten Vnd durch Ihr Zuethuen die gepey Volfiehm, die Werbung belangent einer mehrer Reutterey, Wurde Ihme nun anlaß gegeben den continuirlich [...] außlauffen, dan [...] neben andern diese Türgische represalien ein anfang <gar> gewonen, mehr Vnd mehr nachzusehen, Zumallen daß <Er> dith Ermelter herr Graff von Zerín kheine Neue Reütterey in die Inßl, sondern nur die de facto sich dorinen befindliche, Vnd ohne daß mit Ihme außzufallen, vnd mitzuraitten pflegen [...] in etwas Vnß Ihme remuneriert wurden [...]

A fogalmazvány margóján: Express Zu henden den Herren Geheimben Räthen

²³ Toppelhokhen: l. a 15. sz. jegyzetet.

²⁴ Feltehetően elírás lerne (larmen) Mörsser: hírlövő mozsár vagy régiesen lármamozsár helyett.

A levél magyar fordítása:

Legkegyelmesebb Urunk stb. Legkegyelmesebb Császári Felségednek ismételtlen jelentjük, hogy Zrínyi Miklós gróf úr ide rendelte küldötteit lőszer miatt, hogy ezáltal jobb és alkalmasabb ellenállást fejthessenek ki, ha a törökök a szigetbe betörnek. Ezt a leghűségesebb tartomány megszívlelte, és olyan állapotba helyezte a legkegyelmesebb tanácsokat, hogy Zrínyi gróf követének két különböző alkalommal 5 mázsa puskaport, ugyanannyi ólmot, 50 muskétát, 24 szakállas puskát és egy hírlövő mozsárágyút szomszédi segítségből átadtak. Nem lenne igazságos arról nem tudni, hogy ő, a gróf úr nehéz lövegekkel és ágyúkkal jobban el van látva, mint különben egynémely végház, ezzel az említett Zrínyi gróf úr bizonyára elégedett lesz és lehet, és így minden szomszédi jóakaratra okot és alkalmat nyer.

Amiért azonban a kérelmezett pénzsegélyt nem adtuk, azért a tartomány ehelyütt is elnézést kér Császári Felségednél, [annak] az alapjában üres kassza [az oka ...], hogy kiadott hozzájárulását eddig az időpontig nem tudtuk teljesíteni [...] a többször említett Zrínyi gróf úr az építkezéseire bőségesen tud költeni, azt alattvalói és az általa meghódított területeken lakók teljesíthetik, és tevékenységük által az építkezést véghez vihetik. Alkalmat adtunk neki arra is, hogy nagyobb lovassági toborzást folytasson. Ezt mind jobban teheti, ha a török hódoltatás újra kezdődik. Ugyanakkor az említett Zrínyi gróf úr nem új lovasságot [visz] a szigetbe, csak az ott máris megtalálhatót [bővít]i anélkül, hogy velük kicsapna, és anélkül, hogy vele kilovagolnának, hogy ezért nekünk valamennyire viszonzóná [...]

Grác, a Tartományi Gyűlésen, 1641. március 9.

A titkos tanácsos urak kezébe

5.

*Zrínyi Miklós mentesítő levele Luttenberg polgárai számára,
Luttenberg, 1642. augusztus 29.*

Nos Comes Nicolaus perpetuus a Zrinio Agazonum Regalium per Hungariam Magister Sacrae Caesareae Regiae Maiestatis Cubucularius et Presidii Legradiensis Supremus et haereditarius Capitaneus.²⁵ Adjuk tudására mindenkinek, az kiknek illik, kiváltképpen kapitányinknak, hadnaginknak, Zászlótartóinknak, tizedeseinknek és közönsegesen az eges seregnek, mykeppen előnkbejőnének Letenbergi Polgárok, könyörögvén, hogy tovab való qvartelozásrol fell szabaditonánk. miis azért az jo szomszédtságot tekintvén megh cselekedtük. Hadgyuk azért és parancsollyuk minden renden való Tisztviselőinknek, ugymint Kapitaninknak, hadnaginknak, Zaslotartóinknak, Tizedesinknek és hasonloképpen az eges föllyül megh neuzet seregnek, hogy senki mi utannunk reajok ne szalhasson, se pediglen semminemő Contributiot ne vehessen. Mellynek nagioib bizonyisagara adtuk nekik ez peczetes levelünket kezünk Irásival megh erősítvén.

Datum in Oppido Letembergh 29 Augusti Anno 1642.

Comes Nicolaus a Zrinio

Kívül: Ungerische Quittung Von Herrn Graffen Niclas von Serin etc. Per 150 F abgelegten quartir in Vnsern Markht Luetenbergh actum 27 Augusti 1642 Jahr²⁶

Másolat. Az aláírás autográf.

²⁵ Mi Zrínyi Miklós gróf a magyar királyság főlovászmestere, ő Szent Császári Felségének kamarása és Légrad vára örökös főkapitánya.

²⁶ Gróf Zrínyi Miklós magyar nyelvű nyugtája a beszállásolás alól való mentesítésről a mi Luttenberg mezővárosunkban, 1642. augusztus 27-ről.

6.

*A Titkos Tanács elnökének rendeletére irt levélfogalmazvány III. Ferdinándhoz,
Graz, 1645. február 9.*

Allergnedigster Herr etc. Auß original beylag geruehen Eur Kayserliche Mayestät allergnedigst Zu Vernemen, Waß Herr Niclas Graff von Serin an die Land Stende dieses Herzogthumbs Steyer gelangen lassen. Wan dan Ihme Herrn von Eur Landschafft wegen khein soliche Hilff nicht Ihn gelaist werden, Vnd aber die hochste Noth erfordert, daz die Von Ihme Herrn Graffen infinierte Huldigung praeminiert werde, Alß heben köne solliches für Kayserlicher Mayestät allernothwendigst <Über> einraichen wollen, allergehorsamst bittent die geruehen diesen Unheill fürzuekhomben, Und <die> gnuesambe defension auf daz dadurch so woll dieses Land Steyer alß die <darauf> angelegene Christenheit erhalten werden müge allerunterthänigst anzustellen.

Vnß dabey allergehorsamst beuelend.

Grätz den 9. Februarii 1645.

Praesident Verordnete

Zu Händen den Herren geheimben Räthen

A levél magyar fordítása:

Legkegyesebb Urunk stb. Az eredeti mellékletből kegyeskedjék ő Császári Felsége legkegyesebben tudomásul venni, amit Zrínyi Miklós gróf ezen Stájer hercegség tartományi rendjeihez eljuttatott. Bár Öneki a tartomány részéről ilyen segítség nem teljesíthető, ámde a legnagyobb szükség követeli, hogy a gróf úr által elodázott hódolás elmulasztható legyen, hogy ezt Császári Felségednek mint legszükségesebbet előterjesszük, legalázatosabban kérve azt, kegyeskedjék ezt a baljóslatú ügyet megelőzni, és az elegendő védelmet ezáltal ezen Stájerország és az egész szomszédos kereszténység kapja meg, ez kérelmeztessék legalázatosabban

Magunkat emellett a legmélyebb hódolattal ajánlva

Grác, 1645. február 9.

Az elnök rendeletéből

A titkos tanácsos urak kezébe

7.

A stájer rendek levele Zrínyi Miklóshoz, Graz, 1645. február 11.

Hoch Und Wolgebormer Herr Graff besonders sehr geliebter Herr und Nachpar, demselben sein unser willige Dienst und alles liebs und guetts anuor beraith.

Dem Herrn Graffen haben wür auf sein an Unß Eingesandte Löbliche Landschaft dirigiertes Schreiben, mit deme derselbe ein Hilff von 500 Reuttern Zu Defendierung der Insel alß dieses Landes Vormauer begert, Und in widrigen protestiern thuet, daz die Huldigung gezwungener Weiß beschehen <werde> müeste, <selbigen> zu mehrseitliche Antwortt sovill nachperlich berichten wollen, daz <angedeut deß Herr Schreiben wür> weillen wür khein dergleichen Hilff nicht leisten khönen <Und> daz wür angedeut deß Herr Graffen Schreiben mit mein allergehorsamsamstes Anbringen an Ihr Kayserlicher Mayestät Unsern allergnedigsten Herr haben gelangen lassen, und gebetten daz Ihr Kayserliche Mayetät sollichen andröheten Unhaill fürzuekhomben, und <genug...> genuesambe Defension an gehörigen Orth Zu verschaffen und anzustellen geruehen wollen, Unß an darüber erfolgen <erfolgt haben> möchte, ist Zue warten, und mit Zu zweiflen Ihr Kayserliche Mayestät weden entweder [auf] Von der Ungerischen Cron auß oder sonst in anderweg die Rettung Mitl anzustellen allergnedigst bedacht sein.

Dabey wüer dem Herrn Graffen auch berichten wollen, daz wüer die in gegenwrtigen Landtag auß gar 2000 Renanos zu mithilffliche Defension [per defensione] der Insel nachperlich darzugeben verwilligt wierdet also der Herr Graff neben seinen Herrn Brueder dieselben alhie zu verwendeten vnd sich diets Orths [mit] vertraulichen zu vergleichen wisse, dem Herrn Graffen versicherent daz wüer bei jetzigen schönen Zeiten zu leuffen, ein mehrers [dazugeschickt] nit darschiessen [khönne, es aber ain andermall nach gelegenheit oder leüff zuersiggen <?> nit ermanglen wolle.] khönne, wie wüer aber inß khönfflig nach Gelegenheit der leuff dem Herrn Graffen nachperlichen an die Handt zugehen geneigt [verbottig] Also versehen wüer Uns auch der Herr [wede] Graff wierdt mit guetter und nachperlicher Correspondent [correspondi... zu] continuieren, und verblieben denselben mit [befließen] willigen Dienst, Bezeigung allzeit und vorderst wolgewogen.

Graz im Landtag den 11. Februarii 1645.

Landschaft

An Herrn Graff Niclasen von Serin

A levél magyar fordítása:

Méltóságos és Nagyságos Gróf Úr, különösen szeretett Urunk és szomszédunk, készséges szolgálatunkat ajánljuk.

Gróf Úrnak hozzánk küldött, a dicséretes tartományhoz irányított levelére, melyben 500 lovast kér a sziget védelmére, mint ezen ország védőbástyájára, ellenkező esetben protestál, hogy a hódolás kényszerítő módon megtörténhet, többoldalú válasszal, jó szomszédként tudósítani akarjuk, hogy [az Úr írását értelmezve] mivel mi semmi hasonló segítséget nem tudunk nyújtani, ezért megértve Gróf Úr levelét, és az én legalázatosabb javaslatomra Ő Császári Felségéhez, a mi legkegyelmesebb Urunkhoz juttattuk, és kértük, hogy Ő Császári Felsége eme fenyegető szerencsétlenséget előzze meg, és kegyeskedjék [elég] elegendő védelmet az ide tartozó helyre előteremteni és rendelni. Várható, és nem kell kételkedni benne, hogy Ő Császári Felsége vagy a Magyar Korona segítségével, vagy különben más úton a megmenekedés módjáról legkegyelmesebben gondoskodni fog.

Emellett a Gróf Urat arról is tájékoztatni szeretnénk, hogy a most folyó tartományi gyűlésen megajánlott 2000 aranyat a sziget védelme számára jószomszédként nyújtani el fogjuk határozni, tehát a Gróf Úr Öccse Urával azt ráfordíthatja és egymásban bízva azon a helyen megoszthatják. A Gróf Urakat biztosíthatjuk, hogy a mostani szép időben élve, többet nem nyújthatunk [nem fog hiányozni], később azonban lehetőség szerint készek vagyunk jó szomszédként a Gróf Úrnak segítő kezet nyújtani.

A Gróf Úrral fennálló jószomszédi viszony fennmaradásában bízva maradunk minden időben készséges és odaadó szolgálatára.

Grác, a Tartományi Gyűlésben, 1645. február 11.

8.

Zrínyi Miklós levele a stájer rendekhez, [1657. március]

Excellentissimi, illustrissimi, reverendissimi, spectabiles ac magnifici domini, domini amici, et vicini mihi semper observandissimi. Salutem et servitorum meorum deditissimum commendationem.

Ex quo excellentissimi, illustrissimi, reverendissimi, spectabiles et magnifici domini, a certis exploratoribus meis, in partibus turcicis degentibus, per expressum declaratum habeo, parere turcam ingentem apparatus, adversus Rempublicam Venetam,²⁷ eosdemque per ditiones maritimas

²⁷ A Velence elleni szárazföldi támadás tervéről Vitnyédy István is többször tudósít leveleiben. L. Vitnyédy István levelei. I. m. I. k. 35., 43. o.

bonorum Bukari ac Vinodol²⁸ fratris mei, domini Petri comitis a' Zrinio iter perumpere velle; cui ego cum milite Suae Maiestatis Sacratissimae, ne possim succursum praebere, mihi quoque in hac insula Muraköz, ad arcem meam Chiaktornya pro obsidione eiusdem, ingentem exercitum proponere intendunt: et hoc quidem Viennae etiam, a moderno turcico ablegato, quod sit promulgatum, illinc a bonis amicis perscriptum habeo. Ex qua machinatione turcarum, quid evenire possit, etiam hisce partibus adjacentibus illustrissimis et excellentissimis dominibus vestris mature per praesens memoriale meum, tanquam dominis vicinis addictissimis, quin proponam intermittere non potui. Et ita quidem est, quod ego ab annis jam circiter viginti, a quo horum bonorum meorum dominium apprehendi, omnem meam industriam, substantias, et expensas, quas habere potui, semper eo direxi, quo potuissem hanc arcem Chiaktornya in perfectum statum praesidiarum deduxisse, sed id meis sumptibus nullatenus attingere potui, unde et jam adhuc, ita est constitutum, ut ne quidem minimos impetus hostiles, multo minus obsidionem aliquam, tam immensi hostis tolerare possit. Ob quod in tam extrema constitutus angustia, aliud mihi consilii praebere non potui, quam ut ad illustrissimas et excellentissimas dominationes vestras quarum hactenus memorata arx antemurale extitit, confugiam, et pro fortificatione eiusdem opem et auxilium implorem. Atque imprimis supplico illustrissimis et excellentissimis dominationibus vestris, ut quantocius, hollandicus ingenier,²⁹ alias provinciae conductitus, huc expediatur, qui ut necessitates huius arcis in tantis angustiis, perlustret, strada cooperta ad arcem, quibus expensis confici valeat, intrinseca munimenta arcis, quibus mediis in perfectionem redigi possint, ponderet et hac cum declaratione, absque ulla procrastinatione temporis, illustrissimis et excellentissimis dominationibus vestris remedianda proponat. Inter que cum gravissime angustiar, ob certorum tormentorum hic in ista arce existentium rupturas. Lavetarum per fractiones et alios circa eadem defectus, in tantum ut ex iisdem multa sint, quibus ne unica quidem explosio intentari possit, que ut de novo funderentur, et perficerentur in omnibus necessitatibus et appendentiis, moderna extremitas expostulat, et hoc cum mihi, in effectum deducere sit impossibile, in tam evidenti periculo patriae, propono illustrissimis et excellentissimis dominationibus vestris, ut per artifices et opifices graecenses, eadem curent reficienda, in quo si habuero affectum illustrissimarum et excellentissimarum dominationum vestrarum, absque mora Graecium talia tormenta transmittenda curabo. In negotio aedificationis, ob defectum coementi, cum etiam nullo modo progredi possim, ubi enim lapides pro eo conficiendo haberi possunt, ibi ligna non habentur, et ubi ligna sunt, ibi est defectus lapidum; proinde ut mihi illustrissimae et excellentissimae dominationes vestrae in eo quoque ex partibus styriacis, per fluvios Dravum et Muram succursum praebent, obnixam facio instantiam. In hisce partibus, fossores, vulgo germanico idiomate Wossensteher dicti, cum nullo modo haberi possint, et cum iisdem pro fortificatione moeniorum et propugnaculorum; maxime indigeam, ut mihi illustrissimae et excellentissimae dominationes vestrae quatuor illorum transmittere dignetur, easdem obnixae rogotas habeo. Trecentas longas bombardas, pro ungaricis haydonis aptas, cum sat magno plumbo, quingentas muscetas, et quingentas pikas vulgo meza pika dictas, ab illustrissimis et excellentissimis dominationibus vestras efflagito.

Et cum hostes non solum christiani verum etiam turcici, in obsidionibus urbium et arcium extremitates suas fere semper conflagratione ignis concludant, in tali si continget me, constitutum fore anxietate, quatuor instrumenta, pro sedatione ignis apta, alias ex aere confecta, et germanice Wosserbuben³⁰ nuncupata, ab illustrissimis dominationibus vestris imploro. Est adhuc illustrissimi et excellentissimi domini, quod habeam in hac arce mea, varii generis ferramenta, ex confractis sclopiis tormentis, et aliis apparamentis ferreis quorum nullus usus haberi potest; quae ut commutari possint in ferreis fusinis partium styriacarum, et pro fortificationae necessitatibus huius arcis adaptari, in eo favorem illustrissimarum et excellentissimarum dominationum vestrarum sum

²⁸ Ma Bakar és Novi Vinodolski Horvátországban, a Zrínyi Péter kezén levő tengerparti birtokok fontos kikötői.

²⁹ Feltehetően Wassenhoven hadmérnökről van szó, aki később Zrínyi bizalmasaként politikai jellegű küldetést is teljesített Regensburgban 1664-ben. V. ö. *Bene Sándor: Zrínyi-levelek 1664-ből. Irodalomtörténeti Közlemények*, 1992. 232. o., valamint *úő: Adalékok Zrínyi téli hadjáratának történetéhez. Hadtörténelmi Közlemények*, 1993. 3. sz. 69-73. o.

³⁰ Vízfecskendő.

praestolaturus. Et pro nunc in subministratione plumbi, pulverum tormentariorum, funiculorum, et ciuusvis generis apparatusum, in obsidionibus arcium necessariorum similiter etiam magistris tormentorum, alias Pixenmeister dictorum, qui qui magistri praeter alios sibi adhaerentes ad minimum octo necessarii erunt nullam facio instantiam, solum in eo obtestor illustrissimas et excellentissimas dominationes vestras ut affectum suum erga patriam, et miseram christianitatem eo dirigere velint, quo et in his mihi in extrema necessitate constituto, per illustrissimas et excellentissimas dominationes vestras succursus praebere possit, et jam ad minimum decem millium florenorum, pro confectione suprafatae stradae coopertae, moeniorum et propugnaculorum fortificationae, ac aliorum apparatusum in obsidionibus necessariorum appromptatione, mihi per mandatorrium Joannem Fabri transmittere, et in supra recensitarum necessitatum meorum elargitione subvenire non dedignetur. In quibus si favorem habuero illustrissimarum et excellentissimarum dominationum vestrarum, certo sibi persvasum habeant, quod omnes meas. meorumque vires, fortunas, sanguinem ipsum, prout mei optimae memoriae praedecessores fecerunt, in defensionem christianitatis exponere non praetermittam; sin minus cum exiguo isto milite, quem defacto habeo, et quem habere potero, in aperto campo, usque quo ad extremum potuero, vires turcicas conabor repellere, nec taliter constituta arce mea Chiaktornya, prout nunc est, in illam me recipere, et extremam defensionem in ea intentare praesumam. Proinde viderint et cordi zelose imprimant illustrissimae et excellentissimae dominationes vestrae, quod jamaliquot millium florenorum summa, effectuari posset, id in futurum multis millionibus in pristinum statum redigendi modus non dabitur, duo solum, ad summum tres supersunt menses, in quibus opitulatio adversus tam immensum hostem dari potest, in quibus plura negligii possunt, quam a multis annorum decursibus neglecta extiterunt. Et haec quod dominationibus vestris illustrissimis et excellentissimis mature in notitiam non dedissem, super eo, non ero culpandus coram Deo, et hominibus. Ab iisdem illustrissimis et excellentissimis dominationibus vestris super omnibus bonum expectans responsum.

Earundem illustrissimarum et excellentissimarum dominationum vestrarum servitor, amicus, et vicinus addictissimus

Nicolaus Comes a Zrinio

Az aláírás autográf.

A levél magyar fordítása:

Kegyelmes, Nagyságos, Nagytiszteletű, Tekintetes és Méltóságos Urak, Barátaim és mindig Tisztelt Szomszédaim! Üdvözetemet küldöm és legodaadóbb szolgálataimat ajánlom.

Kegyelmes, Nagyságos, Nagytiszteletű, Tekintetes és Méltóságos Urak, bizonyos, török földön tartózkodó kémeimtől egyértelmű felvilágosítást kaptam arról, hogy a török hatalmas erőt készít elő a Velencei Köztársaság ellen, és a tengermelléki területeken, testvéreim birtokain, Buccarin és Vinodolon keresztül akar törni. Én neki Ő Legszentebb Felsége katonáival nem adhatok segítséget; magamnak is itt a Muraközben, Csáktornyan kell maradnom, amelynek ostromára szintén hatalmas sereget készülnek állítani; jóbarátaim odafelülről megírták, hogy a mostani török követ is bizony erről beszélt Bécsben. Hogy a török ármánykodásából mi következhet az e vidékhez közel élő Kegyelmes és Nagyságos Uraságtokra, nem mulaszthattam el, hogy jelen emlékeztetőmben Uraságtokkal mint legodaadóbb szomszédokkal idejekorán ne közöljem. Bizony úgy van, hogy én már körülbelül húsz éve, mióta itteni birtokaim igazgatását kézbe vettem, minden törekvésemet, tehetségemet és költségemet, amim csak volt, mindig arra fordítottam, hogy a csáktornyai várat tökéletes végvárrá alakítsam. Ám ezt saját forrásaimból semmiképpen sem vihettem végbe, ezért, amint már eddig is, most is olyan állapotban van, hogy bizony egy mégoly kicsiny rajtaütésnek sem képes ellenállni, s még kevésbé valamely ostromnak az oly hatalmas ellenség részéről. Ilyen végszükségbe jutván, nincs más elképzelésem, mint hogy Nagyságos és Kegyelmes Uraságtokhoz folyamodjak, akik számára az említett vár eleddig védőbástyául szolgált, és hozzájuk könyörögjek az erődítési munkálatokhoz szükséges segítségért és támogatásért. Legelsősorban azt kérem Nagyságos és Kegyelmes Uraságtoktól, hogy a holland hadmérnököt, akit egyébiránt a

tartomány szükségére fogadtak fel, mielőbb rendeljék ide, s az vizsgálja meg ennek a végső nélkülözésre jutott várnak a szükségleteit, mérlegelje, mibe kerül a várhoz vezető köves út elkészítése, milyen eszközökkel lehet kivitelezni a belső erődítési munkálatokat, s erről minden halogatás nélkül jelentve, az elvégzendő feladatokra javaslatot tegyen Nagyságos és Kegyelmes Uraságtoknak. Eközben igen súlyos nélkülözést szenvedek bizonyos, itt a várban lévő ágyúk megrepedése, az ágyútalpak eltörése, s más ehhez járuló hiányosságok miatt; annyira jutottak, hogy sok van közöttük, amellyel egyetlen lövést sem lehet megkísérelni. A jelenlegi vészhelyzet megköveteli, hogy ezeket újraöntsék, és minden szükséges részükben és tartozékukban kijavítsák őket. Mivel pedig én magam ezt véghezvinni képtelen vagyok, a hazának eme nyilvánvaló veszedelmében azt javaslom Nagyságos és Kegyelmes Uraságtoknak, hogy gráci mesterek és iparosok segítségével gondoskodjanak az ágyúk megjavításáról: ha Nagyságos és Kegyelmes Uraságtok egyetértenek vele, haladéktalanul gondoskodni fogok ezen ágyúk Grácba szállításáról. Az építkezés ügyében a mészhiány miatt semmi módon nem tudok előre lépni, ahol ugyanis rendelkezésre áll az elkészítéséhez szükséges kő, ott hiányzik a fa, ahol pedig van fa, ott nincs kő, ezért tehát állhatatosan kérem Nagyságos és Kegyelmes Uraságtokat, hogy nekem e dologban is, a Dráva és a Mura folyók biztosította úton nyújtsanak segítséget a stájer részekről. Ezen a vidéken semmiképpen sem lehet árokásó emberekhez jutni (németül *Wossensteher*-nek hívják őket), és mivel a falak és bástyák megerősítéséhez nagyon rájuk szorulok, ugyancsak állhatatosan kérem Nagyságos és Kegyelmes Uraságtokat, méltóztassanak ezekből is négyet küldeni számomra. Sürgetve kérek továbbá Nagyságos és Kegyelmes Uraságtoktól a magyar hajdúk számára alkalmas háromszáz hosszú puskát a megfelelő méretű ólomgolyókkal, valamint ötven muskétát és ötven pikát, amiket általában feles pikának neveznek.

És mivel a városok és várak ostroma során nem csak a keresztény, hanem a török harcosok is gyűjtogatással idézik elő a végveszedelmet, s ha ezt ellenem alkalmazzák, igen aggasztó helyzetbe kerülök, kérek Nagyságos Uraságtoktól négy ércből készült, németül *Wasserpumpen*-nek nevezett, a tűz oltására alkalmas eszközt is. Maradtak még váramban, Nagyságos és Kegyelmes Uraim, különböző, eltörött ágyúövedékekből és más vasszerszámokból származó vasdarabok, amelyeknek semmi hasznát nem vehetem; ez ügyben is Nagyságos és Kegyelmes Uraságtok kegyes engedelmére várok, hogy ezeket a stájer vidék vasolvasztó műhelyeiben be lehessen cserélni és ennek a várnak szükséges megerősítésére lehessen felhasználni. Az ólom, a lőpor, a kanócok és más egyéb, a várvédelemhez szükséges felszerelés szállítását, valamint a németül *Pixenmeister*-nek mondott tüzmesterek iderendelését illetően (beosztottaikat nem számítva legalább nyolcra lesz szükség belőlük) egyelőre semmilyen igényt nem terjeszték elő, csak azért könyörgök, Nagyságos és Kegyelmes Urak: a haza és a nyomorult kereszténység iránti szeretetüket oda irányozzák, hogy Nagyságos és Kegyelmes Uraságtok révén magam is, aki végszükségre jutottam, segítségben részesülhessek, s így azt a legkevesebb tízezer forint summát, amely a köves út elkészítésére, a falak és a bástyák megerősítésére, valamint más, a védelemhez nélkülözhetetlen eszközök beszerzésére kívánatos, ne vonakodjanak megbízottam, Johannes Fabri által kezemhez juttatni, és a fentebb elősorolt igényeimnek eleget tenni. Ha ezekben bírom Nagyságos és Kegyelmes Uraságtok kedvezését, bizonyosan meggyőződnek majd felőle, hogy minden vagyonomat, erőmet, tehetségemet és véretem is, miként azt jöemlékezetű őseim is tették, nem mulasztom el a kereszténység védelmére latba vetni. Ám ha ezzel a csekély katonasággal, amellyel ténylegesen rendelkezem és amellyel majd rendelkezni fogok, kevésbé tudom majd a nyílt mezőn a végsőkig küzdve, visszaverni a török erőket, nem gondolhatom el, miképpen húzódnak vissza és kíséreljem meg a végső védekezést Csáktornya várában olyan feltételek között, amilyenek most uralkodnak benne. Tehát lássák be, Nagyságos és Kegyelmes Urak, és buzgón vegyék szívükre, hogy amit most néhány ezer forinttal végbe lehet vinni, azt a jövőben nem lesz mód sok millióval sem a korábbi állapotba visszaállítani, s csupán két, legfeljebb három hónap áll előttünk, míg az ily hatalmas ellenséggel szemben segítségnyújtásra nyílik lehetőség, s ez idő alatt többet lehet mulasztani, mint amit évek

hosszú során át mulasztottunk. Én bizony nem esem annak bűnébe Isten és ember előtt, hogy idejekorán nem figyelmeztettem Nagyságos és Kegyelmes Uraságtokat. Mindezek felől elvárom Nagyságos és Kegyelmes Uraságtok kedvező válaszát.

Ugyanazon Nagyságos és Kegyelmes Uraságtoknak szolgája, barátja és odaadó szomszédja

Zrínyi Miklós gróf

9.

Zrínyi Miklós ismeretlenhez, Martianeze, 1661. június 28.

Excellentissimo Signore³¹

Mi uien auiso che li turchi in gran numero di Posega et altrone uengono a Kanisa per attaccarmi nel mio nouo posto.³² Porto questo auiso a Vostra Eccellenza con dimandarlo del aguinto subito e quanto piu mi puol mandare, perche se quel posto li turchi occuparano, l'isola e persa, e anco Varasino; Io per discarico di mia conscientia, et officio sirino a Vostra Eccellenza benche ella mi ha fatto difficulta altre uolte, dar mi agiuto di la di mura ma se la Christianita uerra in questo partir quae che cosa io potro dir di hauer auisato Vostra Eccellenza e li resto sempre.

Martianeze³³ 28. Juny 661.

Deuotissimo obligatissimo seruitore

Nicola di Zerini

Autográf

A levél magyar fordítása:

Excellenciás Uram!

Most kapom a hírt, hogy Pozsegából és máshonnan nagyszámú török jön Kanizsára, hogy új helyemen támadjanak meg, Azért közlöm Excellenciáddal ezt a hírt, hogy azonnal segítséget kérek, amennyit csak küldeni tud, mert ha a török azt a helyet elfoglalja, elvesz a sziget és Varasd is. Lelkiismeretem könnyítésére és kötelességből írok Excellenciádnak, bár korábban maga volt az, aki nehézségeket támasztott abban, hogy a Murán túl segítséget adjon: de ha a kereszténységet e dologban kár éri, elmondhatom majd, hogy én értesítettem Excellenciádat. Maradok mindig alázatos és köteles szolgája

Martianeze, 1661. június 28.

Zrínyi Miklós

³¹ Varasd emlegetése, a levél sértően rövid fogalmazása és a korábbi sérelmek felemlítése arra utal, hogy a címzett valószínűleg a varasdi generális, Walter Leslie vagy esetleg Herward Auersperg gróf, horvát főkapitány lehetett, akivel Zrínyi több ízben is összeütközésbe került.

³² Zrínyi-Újvárról van szó, amelyet Zrínyi 1661 júniusában a Mura bal partján, török hódoltsági területen kezdett építeni, a Porta tiltakozása és a bécsi udvar rosszallása dacára.

³³ Martinszka Vesz, Horvátországban. A birtok 1658-ban került a Zrínyi tulajdonába, l. Zrínyi Miklós levele Rucsics Jánoshoz, 1658. december: *Zrínyi Miklós Összes Művei*. II. k. Levelek. I. m. 257. sz., 281. o.